

ПОСТМОДЕРНОТО ОБЩЕСТВО – ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА И ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА ПРОФЕСИОНАЛНИЯ ПРОФИЛ НА СПЕЦИАЛИСТИТЕ ПО СОЦИАЛНА РАБОТА

доц. д-р Ицка Дерижан
доц. д-р Римма Масырова

Анотация: В доклада са разглеждат базовите параметри на постмодерното общество и, в контекста на потребностите от учене през целия живот, се извеждат ключови маркери на професионалния профил на постоянно развиващите се професионални компетентности на специалистите по социална работа.

Живеем във време, което е белязано от характеристиките на едно общество, което повечето съвременни изследователи обозначават с термина *постмодерност* (Sagur, 1993). Това течение, възникнало като еkleктично движение в естетиката и философията, днес проявява във всички сфери на хуманитарните науки и на живота – философия, психология, социология, етнология, демография и др.

Основните идеи в него днес стават напрегнатите социални отношения, породени от различията и подобията в най-широк смисъл на думата, видими в ситуация на специфичните процеси на глобалното общество: миграция на хора; межкултурно взаимодействие и диалог; локални и глобални отношения; интензивен пренос на ценности, често пъти с непрогнозиран и безкритичен резултат. Отнесен към антропологията постмодернизмът развива специфичен скептицизъм и в социален план води към преместване на центъра на изследователския интерес от наблюдения над обществото към наблюдения над наблюдателя (Ив. Иванов, 2003). *В резултат се наблюдават тенденции към: отхвърляне на статукво и установени традиционни норми в науката и практиката; отричане на абсолютното знание и авторитети; бързо остаряване на придобитото познание и оттук – отхвърлянето на професионалните и научни авторитети.....без предложение за тяхна замяна с други.*

В разбирането на постмодернистичните тенденции в днешната социална реалност (Лиотар, Рорти, Дерида, Тофлър и др.) се очертават някои основни разбирания, които предполагат от страна на авторите на настоящия текст **нов, постмодернистичен прочит на идеята за непрекъснатото и продължаващо през целия живот образование на специалистите по социална работа, известни преди всичко като представители на помагащите професии** (социални работници, социални консултанти, социални педагози, психолози, учители и др.):

- **Дискурс вместо метанаративи**, където основно място заема езикът като система от специфични възможности за предаване на един сумиран исторически и социален опит, в това число – контекстното и семантично предаване (емотикони, знаци и сигнали), които се приемат като общовалидни от голяма част от хората. На преден план излизат дискурсът, многото възможности за реализация и изява, микро-рамката на личностното и професионалното изразяване.

В контекста на помагащата дейност тази тенденция предполага владенето на поливалентни умения и професионални роли за практикуването на професията, в за-

висимост от конкретния социален случай, в правото а и изискването да се отчита индивидуалното (дискурсно) личностово развитие и се разработват системи от предписания, съобразени със ситуацията и с отчитане на психологическите, социални, езикови, комуникативни, етически параметри.

- **Множественост на социалните агенти**, които в нашия контекст имат характер на групови взаимоотношения и на групови (екипни) постижения. В контекста на професионалната изява те предполагат съобразяване с тенденциите за множественост, които придават множественост и на конфликтността и на борбите им.

Социалните помагачи професии притежават тази характеристика още е квалификацията си рамка, тъй като самото им практикуване предполага наличие на умения за работа в екип сред различни групи от хора – както клиенти, така и монодисциплинарни и мултидисциплинарни. Важното в случая е да се запази и разшири тенденцията към усъвършенстване на екипните умения – придържане към правила и съподчиненост, стратегии и тактики за разрешаване на конфликти, техники за субординация на дейностите, способност за развиване на етапите на екипа и др.

- **Културен релативизъм**, при който класическите граници, създадени от модернизма, се отхвърлят и се обявяват за относителни и непостоянни. Индивидуалността се издига в особена привилегия, наблюдават се тенденции към елити и елитарност (хай култура), със специфични форми на поведение и ценности – облекло, изисканост към храни, стремеж към екологосъобразен живот, професионален стил и т.н.

Тази тенденция на постмодернизма и на постмодерното общество намира израз и в упражняването на т. нар. помагачи професии, като предполага създаването на особена нагласа към значимостта на социалната работа и нейното извеждане в ранг на елитарна и престижна професионална дейност. Възможността тя да се изяви като такава се определя от регламентиранията взаимоотношения с други специалисти (психолози, лекари, полицаи, юристи, педагози и т.н.), от пряката социална работа с клиенти от различни социални групи и общности, а така също – и от работата със средствата за масова информация.

- **Субективност и индивидуалност**, които се създават като опозиция на тенденциите на унификация и глобалност. Те предполагат либералност, толерантност и многообразие на формите на проява на всеки отделен индивид в системата от социални роли и отношения. Човешкият индивид се приема като уникално и неповторимо създание, което има правото на собствено и лично пространство (във всяка област на живота) и всеки опит за навлизане в него се приема като нарушаване на правата му – на живот, на работа, на личностова изява.

Субективността и индивидуалността са сред често срещаните явления в професията на социалния работник, поради факта, че това е залегнало още в нейния регламент. Новото тук е, че постмодерните тенденции изискват от всеки представител на професията да преодолее тенденциите към еднообразие и клиширана нормативност и развие правото си на права – лични и професионални, право и възможност за промяна и самореализация а чрез продължаващото и непрекъснато обучение и самообразование – индивидуален професионален стил.

- **Разобличение на лъжата**, като тенденция за преодоляване на консервативните и архаични практики на предходното общество към спестяване на истината, подмяна на информацията, стремеж за прикриване с етикирани и фасадни средства информация, която не е лицеприятна, социална йерархизация от типа на кастово, расово или етническо деление.

За социалната работа тази тенденция има деликатни и етични деонтологични измерения, които се определят до голяма степен от самата й специфика като дейност,

насочена към човешки сфери с най-висока степен на интимност и дискретност. Да се разобличи лъжата днес в професионален план предполага да се създават механизми отстояване на правото на истина. По отношение на клиента то се проявява в прилагане на принципа на т. нар. „Информирано съгласие”, предоставяне на личен избор при вземане на решение, конфиденциалност на споделянето. В екипните взаимоотношения социалният работник е необходимо да развива умения за съблюдаване на професионалната тайна, за спазване на изискванията за класифицирана и конфиденциална информация и т.н.

- **Разбиране за действителността**, при което се променя визията за света по посока на нови, космогонни, прородни, егалитарни, културални тенденции. Днешното постмодерно общество приема, че светът е отражение на мислите на всеки индивид и се развива в пряка връзка с култивирането на взаимодействието между психическата енергия на хората и състоянието на средата, която ги заобикаля.

При практикуващите социална работа съществува особена специфика и тя се изразява в особеностите в нагласите на обектите за работа – клиентите. Фактът, че са потърсили професионална помощ поради липса на възможности за самосправяне с проблемите си означава, че те по принцип са приели глобален негативистичен подход към настоящата социална реалност. По този начин рискът гледната точка на клиента да повлияе върху социалния работник и да се окаже доминанта за неговите собствени нагласи за света, е напълно реален. Така вместо да се превърне във „филтър и трансформатор на емоциите и нагласите”, специалистът може да стане трайно заразен с енергията на негативизма и отрицанието на действителността. В този случай се застрашава от обща професионална умора, дори от прегаряне (бърн-аут ефект) и от обща професионална, а и личностова демотивация и негативизъм.

Следователно, необходимо е със средствата на непрекъснатото и продължаващо образование да се работи по придобиване на умения за новото, постмодерно предизвикателство – умения за „отвеждане” и преработване на негативизма в клиента. Едновременно с това изграждане на умения за предпазване на собствената си съдържимост като личности и професионалисти, както за себе си, така и в общата си представа за света.

- **Изменение и различие**, което предполага способност на отделния индивид и на обществото като цяло да приема обективната възможност за изменение – както на отделното, така и на цялото. С развитието на обществените отношения, се развиват и изменят и системите от ценности, правила, табута, компетентности. Относителността на всичко и всеки все пак запазва известна константност, тъй като самият свят и всеки индивид в него има известни общоприети рамки, които запазват своето постоянство, независимо от типа и темпото на своите изменения.

Направените разсъждения върху тенденциите на съвременното постмодерно общество мотивира необходимостта от непрекъснато и продължаващо образование, което в настоящите условия на страната ни е все още в сферата на пожеланията или на частичния опит. Статуквото е – епизодично, едностранчиво, несистематизирано алтернативно и продължаващо образование. Някои инициативи за продължаващо и непрекъснато образование: Програма за обучение на доставчици на социални услуги; План-програма „Приемна грижа – прилики и разлики с осиновяването”; Проект „Програма за професионално обучение – Оценка и управление на случаи” – ИГА; Проект Професионално обучение на специалисти от сферата на социалните дейности в разрешаване на конфликти по Програма Леонардо да Винчи на ЕС.

В основата на авторското предложение залегна

Идеен проект

за Създаване на комплексна програма за продължаващо образование на специалистите от системата на МТСП

1. Цели на програмата:

- Непрекъснато оптимизиране на професионалната компетентност на работещите в системата на МТСП.
- Актуализиране на професионалните умения на специалистите в съответствие с темпото на развитието на модерното общество.
- Повишаване на професионалната и личната асертивност.

2. Субекти:

- специалисти по социална работа във всички сфери
- мениджърски кадри в социалната сфера
- лица неспециалисти по социална работа
- обучители

3. Ресурси:

- нормативни уредби
- финансови фондове – МТСП, АЗ, Дирекция БТ, собствени източници
- учебни структури – университети, лицензирани структури
- тренингови учебни бази

При практикуването на социалната професия характеристиката на постмодерното общество към изменение и различие насочва към очакването професионалната промяна да бъде адекватна на социалната. Тенденциите на досегашното образование във висшите училища да се придобиват предимно базисни компетентности, но не и единствени, налага да се потърсят и приложат форми за разширяване и осъвременяване на същите. Продължаващото и непрекъснато осъвременяване на професионалните умения на работещите в системата на социалната работа се задължава от очакванията на обществото за адекватно и модерно професионално поведение от страна на всеки представител на професията. В този процес основно място заемат саморефлексията, професионалната асертивност, уменията за стратегическо лично и екипно поведение, мобилност и вариативност при вземането на решения, готовност и мотивация за лична промяна, саморазвитие и самосъхранение, което ще осигури дългосрочност и ефективност в практикуването на професията.

Литература

1. Стратегия 2020 на Съвета на Европа за интелигентен и устойчив растеж, ec.europa.eu/eu2020/europe-2020-in-nutshell/index_bg.htm/eu2020
2. Закон за предучилищното и училищно образование, С., обн., ДВ, бр. 79 от 13.10.2015 г.
3. Закон за социалното подпомагане, С., Обн. ДВ. бр.56 от 19 май 1998г.
4. Иванов, Ив. Към постмодерно образование, Шуменски университет „Св. К. Преславски”, 2003 г.
5. Тофлър, А. Шок от бъдещето, С., 1992г.
6. Юрова, Н.А. Професионализация субекта деятельности в свете задач модернизации образования, в сб. Современное состояние теоретических и прикладных психологических исследований в социальной и педагогических психологии, гр. Иваново, Русия, 2007г.
7. Beck, C. Postmodernism, Pedagogy, and Philosophy of Education. – Philosophy Of Education, 1993
8. Hassan, M., The Culture of Postmodernism as Theory and Practice in the English Classroom. Digest. 1995